

3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – К. : Академвидав, 2004. – 351 с.
4. Михайлюк В. Українська мова професійного спілкування (модульний варіант вивчення) : / В. Михайлюк // Дивослово. – 2004. – № 1. – С. 46–48.
5. Педагогические технологии / [под общей ред. В. С. Кукушкина]. – Ростов-на-Дону, 2002. – 257 с.
6. Перов А. Основные концепции компетентного подхода как методической категории : статья /А. Перов. Alma mater : Вестник высшей школы. – 2005. – 2. – С. 54–58.
7. Слостенни В. А. Учитель в инновационных образовательных процессах // Известия Рос-й акад-и образования. – 2000. – №3. – С. 73–79.
8. Товстенко В. Українська мова в економічному ВНЗ / В. Товстенко // Дивослово. – 2004. – №11. – С. 50, 52.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кривич Ніна Федотівна – здобувач Київського Національного Економічного університету імені Вадима Гетьмана, викладач кафедри української мови та літератури.

Наукові інтереси: інноваційні технології навчання.

**НАВЧАЛЬНІ КУРСИ ІСТОРИЧНОГО МОВНОГО ЦИКЛУ В ПІДГОТОВЦІ ФІЛОЛОГІВ
В УКРАЇНСЬКІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ****Ольга КРИЖАНІВСЬКА (Кіровоград)**

У статті привертється увага до необхідності переосмислити місце й роль історичних мовних курсів у процесі фахового навчання майбутніх філологів, пропонується фрагмент структурно-логічної схеми підготовки спеціаліста-словесника.

Ключові слова: історико-лінгвістичні дисципліни, історія української мови, історична граматики, історія української літературної мови, історія лінгвістичних учень.

The paper focuses on the necessity of reconsidering the place and role of academic courses on language history in the process of perspective philologists' professional training; a fragment of structural and logical scheme of language specialists' preparation.

Key words: academic courses on language history, the History of the Ukrainian Language, Historical Grammar, the History of Literary Ukrainian Language, the History of Linguistic Studies.

Освітня галузь України знаходиться на етапі довготривалого реформування, пов'язаного з приєднанням нашої країни до Болонського процесу, з усе тіснішою європейською інтеграцією. Це значною мірою впливає на змістове наповнення навчальних планів філологічних факультетів вищих освітніх закладів, на організацію процесу формування словесника-теоретика, словесника-вчителя. Переміни засягли всі навчальні дисципліни, включно з такими консервативно-класичними, якими є мовно-історичні. Відтак необхідно переосмислити місце історико-лінгвістичних курсів у процесі фахової підготовки філолога, їхній зміст, загальнометодичні підходи до викладання. На жаль, єдиного координаційного центру, який би займався цими питаннями, офіційно не створено, тому в цій статті спробуємо узагальнити сформовані підходи до вивчення навчальних дисциплін, які традиційно іменуються історико-філологічними.

Державна освітньо-професійна програма підготовки бакалавра педагогічної освіти, учителя української мови і літератури загальноосвітньої школи другого ступеня (шифр 0203 Гуманітарні науки 6.020303 Філологія* Українська мова і література) від 2009 року передбачає вивчення як обов'язкових дисциплін циклу професійної підготовки двох предметів власне історичного мовного спрямування – історична граматики української мови, старослов'янська мова – та кількох, в яких питання історії мови є дотичними, інколи – базовими (вступ до мовознавства, сучасна українська літературна мова, стилістика української мови, ділова українська мова, українська діалектологія). Основним серед них є перший – історична граматики.

Спеціальний курс «Історична граматики української мови» логічно поєднується з навчальною дисципліною «Історія української літературної мови», яка вивчається на освітньо-кваліфікаційному рівні «спеціаліст» чи в магістеріумі. Такий академічний поділ уже став класичним, що й відбиває одна з визнаних фахівцями як краща міністерська програма для педагогічних інститутів «Історична граматики української мови», укладачами якої були знані мовознавці – М. А. Жовтобрюх, С. П. Самійленко: «Історична граматики української мови є однією з двох частин загального курсу історії української мови. Глибокі знання з історичної граматики української мови стануть теоретичною основою для вивчення другої частини цього курсу – «Історія української літературної мови» [1; с. 4]. Крім названої, відомими є програма з історичної граматики, які упорядкували 1984 року М. А. Жовтобрюх та А. П. Грищенко і 1990 року – Ф. П. Медведєв з І. І. Слиньком [2; 3]. Як бачимо, усі вони створювалися за часів, які передували періоду новітньої української державності, а тому й віддзеркалюють поряд із глибоко науковими підходами викладання історії мови й ідеологічно заангажовані питання чи інтерпретації.

Останні двадцять років були плідними для української мовно-історичної науки, в якій поряд з іншими відомими мовознавцями працювали й продовжують творити визнані й поза межами України дослідники М. А. Жовтобрюх, В. В. Німчук, Г. П. Півторак, В. М. Русанівський, О. С. Мельничук, Ю. О. Карпенко, І. І. Слинько та ін., які збагатили наші уявлення, знання про різновіддалені від сьогодні періоди розвитку української мови. Це потребує свого відбиття в новій програмі, перегляду деяких до цього усталених положень.

Зазнали певних змін у постіндустріальному світі й підходи до філологічної підготовки у вищих навчальних закладах. Усе частіше мова вивчається з урахуванням антропоцентричних підходів, у яких

засадничими є прагматичні чинники. Це не може не позначитися на визначенні місця класичного курсу історичної граматики в логічно-структурній схемі підготовки фахівця-мовника, на формуванні завдань її вивчення тощо. Усе це актуалізує кілька навчально-методичних проблем, які потребують колегіального вирішення, оскільки вони не під силу ентузіасту-одинаку, яким би ерудитом він не був. Тим більше, що на сьогодні в Україні відчутним є розрив між академічним мовознавством, в якому переважно й працюють історики мови, та мовознавством вишівським, де вивчають питання історії мови ті, хто викладає історичну граматику як навчальний предмет. Уважаємо, що сьогодні необхідно забезпечити вищу школу низкою навчально-методичних матеріалів, без яких ґрунтовне студювання ІУМ неможливе.

По-перше, необхідно визначитися на рівні навчальних планів з переліком базових і вибіркових історичних курсів, які повинні читатися у вищій школі. Як показує багаторічна практика філологічної освіти в Україні, для формування класичних теоретичних знань з мовознавчих курсів обов'язковими повинні бути такі навчальні мовно-історичні дисципліни: вступ до слов'янської філології, старослов'янська мова, історія української мови (історична фонетика і фонологія та історична граматики, історія української літературної мови). На рівні спеціаліста (якщо його буде збережено) і на рівні магістра обов'язковими повинні бути за вибором студентів спецкурс та спецсеминар з актуальних питань історії української мови, а обов'язковим – курс «Історія лінгвістичних учень». Тільки в такому разі можна буде виконати такі вимоги державного стандарту філологічної освіти: цікавитись етапами розвитку гуманітарних та соціально-економічних знань, основними науковими школами та концепціями; формувати уявлення про основні історичні епохи в житті людства, знати й ділитися знаннями про історичні події, факти життя й діяльності видатних діячів минулого; оволодіти методологією, історією, основними концепціями опису української мови; розрізнати основні закономірності розвитку та функціонування типових і нетипових мовних явищ; вміти співвідносити сучасний стан та етапи історичного розвитку певного мовного явища.

По-друге, на часі підготовка базових міністерських програм з усіх дисциплін історико-мовознавчого циклу. Добре було б, щоб їхньою розробкою займалася спеціально створена методична комісія, результати роботи якої обговорювалися б на шпальтах фахових мовознавчих видань (до речі, такий досвід у 80-х роках був, коли йшла дискусія в журналі «Мовознавство» про зміст курсу «Історія української літературної мови»). У вишах є власні напрацювання, і вони б послужили плідним підґрунтям для колективної роботи.

По-третє, наявні підручники, посібники, збірники вправ або видавалися дуже давно, або носять регіональний, часто неапробований на загальноукраїнських теренах характер, нерідко видаються невеликими накладками і недоступні не тільки студентам, а й викладачам. Практично немає новітніх комп'ютерних навчальних програм з історичних дисциплін. Необхідною є й сучасна хрестоматія наукових праць з історії мови, хрестоматія навчальних текстів для історико-лінгвістичної їх інтерпретації.

По-четверте, оскільки історичні навчальні курси мають і загальнокультурний потенціал, то їхнє викладання необхідно підсилити примітними аудіовізуальними засобами. Це можуть бути науково-популярні фільми про найвідоміші писемні пам'ятки, про визначних мовознавців, репрезентації новітніх видань через інтернет-виставки тощо.

Оскільки коментована освітньо-кваліфікаційна програма підготовки бакалавра-філолога докладно описує зміст кожної навчальної дисципліни, називає очікування знання та вміння, зазначаючи змістові модулі, які їх формують, то сьогодні гостро постає проблема вибудування чіткої структурно-логічної схеми підготовки фахівця-мовника. Дозволимо собі запропонувати фрагмент такої схеми, який виокремлює місце історичних курсів один щодо одного, а також їхню позицію щодо базового курсу сучасної української літературної мови.

Ураховуючи принципи наступності й послідовності, вважаємо, що на першому курсі в початковому семестрі повинен студюватися вступ до слов'янської філології, який носить подвійне академічне навантаження – по-перше, він є пропедевтичним до всіх філологічних курсів (певною мірою й до літературознавчих); по-друге, він є загальнокультурним, бо закладає основи філологічного світогляду. У другому півріччі варто пропонувати старослов'янську мову, яка дозволяє закріпити вивчене на заняттях зі вступу до слов'янської філології, знайомить з фонетико-граматичними особливостями праслов'янської мови, з походженням першої загальнослов'янської літературної мови та вивчає всі її рівні. Паралельно треба вивчати й українську діалектологію, оскільки її дані є важливим джерелом вивчення історичної фонетики й фонології, а також історичної граматики.

Курс історичної граматики (з історичною фонетикою й фонологією) варто викладати упродовж двох семестрів другого курсу. На той час студенти вже підготовлені на понятійному рівні сприймати складний мовний матеріал, оскільки вже прослухали вступ до мовознавства, вступ до слов'янської філології, старослов'янську мову, діалектологію.

В останньому семестрі бакалаврату необхідно читати історію української літературної мови, оскільки віднесення її на наступний ОКР практично позбавляє можливості спеціаліста-філолога з

базовою вищою освітою познайомитися з етапами становлення нової української літературної мови. Це абсолютний нонсенс, адже ці випускники за кваліфікацією диплому мають право викладати українську мову (а насправді сучасну українську літературну мову!) та літературу в основній загальноосвітній школі.

Завершальний етап повної філологічної освіти повинен містити досить складний теоретичний курс «Історія лінгвістичних учень». На цей час студенти простудіювали всі базові курси фахової підготовки, в процесі чого познайомилися з багатьма працями лінгвістів, виробили певне бачення розвитку мовознавства в Україні та світі. Узагальнити ж фрагментарні знання можна тільки на заняттях з навчальної дисципліни синтезувального характеру, якою й може бути названа.

Як бачимо, місце й роль історико-філологічних курсів у сучасній вищій школі не є до кінця осмисленими, а тому потребують особливої уваги, що може виявитися на спеціальних семінарах, конференціях, в обговоренні в пресі тощо.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Історична граматики української мови: програма педагогічних інститутів / [упоряд. М. А. Жовтобрюх, С. П. Самійленко]. – К. : Вища школа, 1977. – 19 с.
2. Історична граматики української мови для студентів спеціальності 2102 «Українська мова і література» / [упоряд. М. А. Жовтобрюх, А. П. Грищенко]. – К. : Міжвузівське поліграфічне підприємство, 1984. – 16 с.
3. Програма з історичної граматики української мови / [упоряд. Ф. П. Медведєв, І. І. Слинько]. – К. : УМК ВО, 1990. – 16 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Крижанівська Ольга Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історія мови та методика її викладання.

ВЗАЄМОДІЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИКЛАДАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

Тетяна ЛІШТАБА (Кіровоград)

У статті досліджуються особливості використання інноваційних технологій у викладанні сучасної української мови студентам факультету іноземних мов, їхня взаємодія з традиційними методами навчання.

Ключові слова: інноваційні технології, традиційні методи навчання, гуманізація освіти, пізнавальна активність.

The peculiarities of usage of innovation technologies in the teaching of ukrainian language to the students of foreign languages department and their interaction with traditional methods of teaching are investigated in this article.

Key words: innovation technologies, traditional methods of teaching, humanization of education, cognitive activity.

Сучасний фахівець, щоб бути конкурентоспроможним, повинен мати глибоку теоретичну та професійну підготовку, синтезувати знання з різних галузей наук, швидко застосувати їх на практиці, володіти високими моральними якостями, орієнтуватися в будь-якій ситуації, розуміти інших людей, не боятися вступати з ними в конструктивний діалог. Фахівця з такими якостями можна підготувати за умови належного вивчення гуманітарних дисциплін.

Проблема вдосконалення форм і методів викладання гуманітарних дисциплін, їх постійного оновлення є актуальною для вищої освіти. Сучасна наука вже має певний досвід у розв'язанні питань такого плану. Так, на сьогодні вже існує значна кількість праць, у яких розглядається сутність інновацій у викладанні гуманітарних дисциплін у вищій школі. Плідне вивчення шляхів розвитку університетської освіти, визначення найбільш важливих її ознак у різні роки ХХ століття здійснили західні та вітчизняні вчені, а саме: В. Андрущенко, У. Бек, А. Блуум, І. Зязюн, Ю. Хабермас і багато інших. Вони, зокрема, піддали вищу освіту різкій критиці за підготовку вузькопрофесійних спеціалістів, які не володіють гуманітарними знаннями й гуманістичними установками, і розробили філософсько-методологічні передумови, що лягли в основу нових концепцій освіти. Проте питання пошуку інноваційних методик організації навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи на сьогодні ще не здобули остаточного розв'язання і вимагають подальшого ґрунтовного розгляду.

Мета запропонованої статті – вивчити особливості використання інноваційних технологій у викладанні курсу «Сучасна українська мова (культура мовлення та практична стилістика)» студентам факультету іноземних мов спеціальності Переклад в умовах кредитно-модульної системи навчання, їхню взаємодію з традиційними формами та методами викладання дисципліни.

Впровадження в життя закону про державний статус української мови покликане сприяти розширенню сфер функціонування української мови. Ширшає коло тих, хто розмовляє, пише й читає українською мовою як рідною. Вироблені мовознавцями норми з теоретичної площини переходять у практичну площину. А це спричинює появу чималої кількості помилок і знижує рівень культури мовлення. Ось чому зараз особливо актуально постає завдання навчити володіти нормами літературної мови, виробити вміння користуватися її виражальними засобами в різних умовах спілкування відповідно до мети та змісту мовлення.

Специфіка курсу «Сучасна українська мова (культура мовлення та практична стилістика)» полягає в тому, що він повинен допомогти студентам опанувати можливості української мови в різних структурно-функціональних стилях на лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях.